

KLIMATVISIONER: I VILKEN SORTS KLIMATVÄNLIGT SAMHÄLLE VILL SVENSKARNA LEVA?

MATTIAS WAHLSTRÖM, MAGNUS WENNERHAG
OCH KATRIN UBA

Sammanfattning

Hur klimatförändringarna ska hanteras är en ödesfråga för samhället. Men om åtgärder som bromsar den globala uppvärmningen ska kunna genomföras krävs medborgarnas stöd. Ofta uppmärksammas hur olika grupper stödjer eller förkastar specifika klimatpolitiska förslag mot bakgrund av deras skilda sociala omständigheter eller politiska orientering. Detta kapitel handlar i stället om allmänhetens syn på vilken sorts klimatvänligt samhälle man vill leva i. Vi undersöker hur stort stödet är för några långsiktiga klimatvisioner som förts fram av klimatrörelsen samt i vilken mån stödet skiljer sig mellan olika grupper. I motsats till den gängse bilden av politisk polarisering kring klimatfrågor visar vår analys ett påfallande starkt stöd för merparten av visionerna, däribland global omfördelning av resurser, ekomodernism och deltagardemokrati. Mer omdebatterade visioner – såsom de om nerväxt och klimatteknokrati – stöds dock främst av kvinnor, av dem som oroar sig för klimatförändringar, av sympatisörer till vänsterorienterade partier och av klimatengagerade personer.

Den globala uppvärmningen är ett av vår tids absolut största hot och samtidigt en av våra svåraste samhällsutmaningar. Merparten av världens länder enades om ambitionen att minska utsläppen av växthusgaser redan 1997 genom Kyoto-protokollet. Trots detta har utsläppen fortsatt att stiga. Koncentrationen av koldioxid, metan och dikväveoxid var 2023 den högsta som någonsin uppmätts (World Meteorological Organization, 2024). Samtidigt har den globala medeltemperaturen stigit och tangerade redan 2023 det så kallade 1,5-gradersmålet. Världens länder gör uppenbarligen inte tillräckligt för att bromsa den globala uppvärmningen och investerar inte heller tillräckligt i åtgärder mot de extremväder och katastrofer som den globala uppvärmningen orsakar (UN Environment Programme, 2023). Denna kritik har också riktats mot svensk klimatpolitik (Klimatpolitiska rådet, 2024).

Genomgripande och snabba åtgärder på samtliga samhällsnivåer är alltså nödvändiga. Samtidigt visar de fortsatt stigande halterna av växthusgaser i atmosfären att förändringarna behöver bli betydligt mer vittgående än de som hittills genomförts. Detta väcker många politiskt brännande frågor: Vilka åtgärder fungerar bäst? Hur ska de finansieras? Vem ska ansvara för att de genomförs? Räcker det med teknisk

utveckling, eller krävs det också omfattande livsstilsförändringar i samhället? Mycket tyder på att det inte finns någon enkel teknisk lösning på klimatproblemen. En central fråga blir därmed: Är det politiskt möjligt att genomföra de förändringar som är nödvändiga för att planeten ska bli beboelig för framtida generationer?

I en demokrati handlar frågan om vad som är politiskt möjligt dels om vilka förändringar medborgarna stödjer respektive motsätter sig, dels om vilka frågor de politiska eliterna är beredda att driva. Politiker kan ha goda skäl att vara oroliga för att förlora väljarstöd om de förespråkar impopulära klimatrelaterade reformer. Samtidigt är det inte självklart att alla politiska partier vill ta ansvar för klimatet i den omfattning som enligt klimatforskningen är nödvändig.

Det är inte heller givet vilka politiska, ekonomiska eller livsstilmässiga förändringar olika grupper i samhället är beredda att gå med på. Detta kan både förändras över tid och hänga ihop med det sammanhang i vilket en klimatåtgärd presenteras. Exempelvis handlade Gula västarnas omfattande protester i Frankrike 2018–2020 inte enbart om höjd bensinskatt utan också om jämlikhetsfrågor, eftersom den nya skatten sågs som president Macrons sätt att finansiera avskaffandet av en förmögenhetsskatt (Jetten m.fl., 2020).

Trots detta är det inte ovanligt att olika gruppers inställning till klimatåtgärder framställs som vitt skilda beroende på deras olika sociala förutsättningar eller specifika intressen. I både medierapportering och dagspolitik brukar till exempel de som bor i glesbygd, har låg inkomst eller är beroende av bil framställas som förlorare på olika klimatåtgärder. Å andra sidan förknippas ofta stöd för omfattande klimatåtgärder med högutbildade storstadsbor. Efter Greta Thunbergs klimatstrejker och klimatrörelsens uppsving 2019 etablerades också en bild av att unga och kvinnor var de som ville se mest långtgående klimatåtgärder.

När olika gruppers stöd för en global utfasning av fossila bränslen diskuteras – inte bara av politiker och medier utan även av forskare – finns det en tendens att främst se till gruppernas åsikter om specifika klimatpolitiska förslag samt hur deras åsiktsskillnader kan förstås mot bakgrund av sociala, ekonomiska och politiska faktorer. Däremot uppmärksammas mer sällan den bredare frågan om vad medborgarna anser om olika framtidsscenarioer där klimatproblemen har blivit lösta på olika sätt. Det handlar då inte om vilka enskilda politiska förslag som medborgarna ställer sig bakom, utan om vilka framtidsvisioner för samhället som de finner attraktiva mot bakgrund av det nödvändiga i att komma till rätta med pågående klimatförändringar.

Men var hittar vi de visioner som beskriver ett möjligt framtida klimatneutralt samhälle? Historiskt sett har sociala rörelser varit viktiga för att sprida och popularisera olika framtidsvisioner. Enligt statsvetaren Thomas R. Rochon (1998) uppstår ofta nya värderingar i mindre ”kritiska gemenskaper” (*critical communities*) för att sedan få spridning när bredare sociala rörelser anammar dem och propagerar för dem. Även om idéer om exempelvis allmän rösträtt och jämställdhet mellan könen först formulerades av intellektuella, krävde förverkligandet av dem att de upptogs av

rörelser som först kunde omformulera dem till samhällsvisioner som var begripliga och attraktiva för folkflertalet och sedan mobilisera ett brett folkligt stöd för dem.

När det gäller vår tids klimatförändringar blir det därmed relevant att undersöka vilka framtidsvisioner om ett koldioxidneutralt samhälle som förs fram inom dagens klimatrörelse – och i vilken utsträckning medborgarna stödjer dessa visioner. Vi kommer först att utifrån vår tidigare forskning beskriva ett antal centrala visioner som vi identifierat inom dagens klimatrörelse, visioner som sedan formulerats som frågor i den nationella SOM-undersökningen 2023. Därefter beskriver vi hur stort stödet är för respektive vision. Eftersom klimatrörelsen har varit viktig för att föra fram dessa visioner, och eftersom man kan anta att mer klimatengagerade medborgare i större utsträckning stödjer visionerna, vill vi först kunna identifiera vilka av de svarande som är klimatengagerade samt på vilka sätt de ägnat sig åt klimatfrågor. Därefter undersöker vi vad som starkast påverkar stödet för klimatvisionerna – om det rör sig om just klimatengagemang eller om andra sociala och politiska faktorer såsom ålder, kön, partisympati, klimatoro och boende i stad eller på landsbygd.

Klimatrörelsens framtidsvisioner

Genom historien har många sociala rörelser formulerat mer eller mindre konkreta visioner för en önskvärd och möjlig framtid. Detta har varit viktigt för att mobilisera anhängare och staka ut en riktning för rörelsens aktiviteter. Ett klassiskt exempel är Martin Luther King Jr:s tal från 1963, i vilket han utifrån frasen ”jag har en dröm” beskrev sin vision om ett framtida amerikanskt samhälle utan diskriminering utifrån hudfärg.

Till skillnad från de flesta andra progressiva rörelsers positiva visioner har dock klimatrörelsens framtidssyn dominerats av katastrofala framtidsscenario som man kämpar för att *undvika*. Enligt forskare har klimatrörelsen präglats av en tydlig ”apokalyptisk berättelse” (Cassegård & Thörn, 2023). Detta knyter an till en längre tanketradition inom miljörörelsen där framtiden betraktats i ljuset av annalkande katastrofer. Ett exempel på detta är biologen Rachel Carsons bok *Tyst vår* (2021/1962), som fick stor betydelse för framväxten av den moderna miljörörelsen. Sociologerna Cassegård och Thörn (2023) menar även att en ”post-apokalyptisk berättelse” fått en ökad betydelse inom dagens klimatrörelse. Med hänvisning till redan förekommande extremväderkatastrofer menar denna berättelses anhängare att en omfattande samhällskollaps redan pågår eller åtminstone är oundviklig. Oavsett ståndpunkt i dessa frågor förs dock inom klimatrörelsen diskussioner om hur framtidens samhälle kan och bör se ut utifrån premissen att det är nödvändigt att hantera den pågående klimatkrisen.

I en bred rörelse som klimatrörelsen formuleras framtidsvisioner i en rad olika sammanhang: från interna medlemsmöten och informella diskussioner till skrivna texter och tal riktade till allmänheten. För att få en samlad bild av en grups

framtidsvisioner rekommenderar dock sociologen Ann Mische (2014) att man uppsöker avgränsade ”hyperprojektiva” sammanhang där just gruppens framtidsvisioner mejslas fram. En sådan samlingsplats för samtidens klimatrörelse i Sverige är Klimatriksdagen, en organisation som arrangerat en öppen konferens varje valår sedan 2014. Inför varje klimatriksdag inbjuds både individer och organisationer i det civila samhället att inkomma med ”motioner” om klimatåtgärder. På själva konferensen, där många av klimatrörelsens organisationer och nätverk medverkar, företas sedan en omröstning, och de vinnande ”motionerna” skickas till riksdagens ledamöter i förhoppningen att de ska tas upp till diskussion där. Våren 2022 hölls den tredje klimatriksdagen, som hade temat ”människan i omställningen”. Inför detta möte efterlyste man därför särskilt motioner som behandlade sociala, psykologiska och demokratiska aspekter av klimatomställningsarbetet.

Det forskningsprojekt som denna undersökning är en del av genomförde deltagande observationer vid 2022 års klimatriksdag, analyserade samtliga 149 inkomna motioner och intervjuade åtta författare till utvalda motioner som innehöll mer utvecklade åtgärdsförslag. Utifrån vår kvalitativa analys identifierade vi sju övergripande typer av framtidsvisioner i materialet. Dessa typer är med nödvändighet renodlade; varje ”vision” rymmer i verkligheten relativt olika uppfattningar om hur man vill att samhället ska förändras. Dessa renodlade visioner uttömmar inte alla idéer om framtiden som framförts vare sig på Klimatriksdagen eller i klimatrörelsen som helhet. Likväl bedömer vi att de täcker in centrala idéer som är olika starka inom olika delar av klimatrörelsen. De sju visionerna förenklades sedan till sju delfrågor av en övergripande fråga i den nationella SOM-undersökningen 2023: ”Enligt klimatforskningen är det nödvändigt att minska koldioxidutsläppen om vi vill stoppa de värsta effekterna av klimatförändringarna. Enligt din mening, hur önskvärda är följande framtidsvisioner för att minska koldioxidutsläppen?” Här nedan ska vi kort beskriva de sju visionerna samt hur respektive vision omformulerades till en delfråga.

Nerväxt

Denna vision knyter an till klimatexperter som menat att både materiell konsumtion och produktion måste minskas för att den globala uppvärmningen ska kunna bromsas. En utbredd uppfattning inom klimatrörelsen är att den ekonomiska tillväxten inte kan fortgå, men att användningen av råvaror och energi måste minska på ett sätt som inte försämrar människors allmänna livskvalitet. Detta betecknas ofta med begreppet ”nerväxt” (Kallis, 2020/2018). Delfrågan lyder: ”Människor arbetar mindre, har råd med färre saker och har mer tid för gemensamma aktiviteter och personlig utveckling.”

Ekomodernism/teknikoptimism

I kontrast till visionen om nerväxt står idén om en snabb utveckling av ”grön” teknik, som kommer att möjliggöra dramatiskt minskade koldioxidutsläpp utan

att den ekonomiska tillväxten blir allvarligt påverkad. Denna framstegstro betecknas ofta i forskningen som ”ekomodernism” eller som ”berättelsen om det gröna framsteget” (Cassegård & Thörn, 2023). Delfrågan lyder: ”Levnadsstandarden fortsätter höjas genom att den fossilfria energiproduktionen har byggts ut och helt har ersatt fossila bränslen.”

Global omfördelning av resurser

”Klimaträttvisa” har sedan klimattoppmötet i Köpenhamn 2009 blivit ett centralt begrepp både inom klimatrörelsen och i förhandlingarna på FN:s klimattoppmöten. Begreppet fylls med lite olika innehåll av olika aktörer, men en central idé är att klimatomställningen kräver att resurser omfördelas till utsatta grupper och länder, samtidigt som framför allt länderna i det globala nord bör ta större ansvar för omställningsarbetet. Delfrågan lyder: ”Världens ekonomiska resurser har omfördelats så att allas grundläggande behov tillgodoses på ett hållbart sätt.”

Lokal självhushållning

En annan vision inom delar av klimatrörelsen är att samhället måste ställa om till lokal självhushållning. Denna åsikt är särskilt starkt företrädd bland grupper och individer som talar om en pågående katastrof och som menar att transportererna måste minska och framtida problem med livsmedelsförsörjningen hanteras. I denna vision ingår också konkreta idéer om hur jord- och skogsbruk bör utövas på ett mer hållbart sätt än i dag. Delfrågan lyder: ”Majoriteteten av befolkningen bor på landsbygden och producerar själva den mat och energi de behöver.”

Klimatteknochrati

Med inspiration av hur epidemiologisk expertis hade stort inflytande över kris- hanteringen i samband med covid 19-pandemin menar delar av klimatrörelsen att klimatvetenskaplig expertis bör få större inflytande över politiska beslut. Ytterligare en parallell som kan dras är hur ekonomiska experter i Riksbanken självständigt beslutar om Sveriges penningpolitik. Vissa varianter av denna vision handlar mest om ett något utökat mandat för det redan existerande Klimatpolitiska rådet, medan mer radikala varianter argumenterar för mer omfattande och direkt politiskt inflytande för klimatexperterna. Delfrågan lyder: ”Alla beslut som fattas av riksdag och regering följer riktlinjer framtagna av klimatexperter.”

Deltagardemokrati

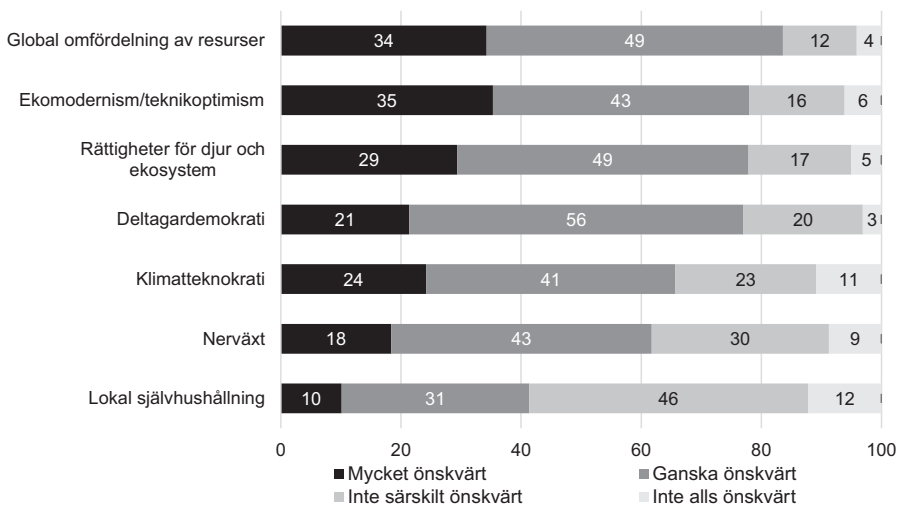
Delar av klimatrörelsen kräver en fördjupad demokrati och ser i diskussionsinriktade (”deliberativa”) demokratiska processer en möjlighet att göra klimatpolitiken både folkligt förankrad och mer ambitiös. Sådana processer kan vara beslutande eller rådgivande. Ett exempel är de ”medborgarråd” som bland annat klimatnätverket Extinction Rebellion har som centralt krav. Delfrågan lyder: ”Diskussioner och beslut om viktiga samhällsfrågor organiseras på ett nytt sätt som stärker medborgarnas inflytande jämfört med i dag.”

Rättigheter för djur och ekosystem

En annan vision, som bland annat förespråkats av de delar av klimatrörelsen som representerar ursprungsbefolkningar runt om i världen, handlar om att vidga det juridiska rättighetsbegreppet så att det inte enbart omfattar människor utan även djur och natur. Visionen knyter också an till djurrättsrörelsens utvidgade moraliska rättighetsbegrepp som omfattar stora delar av djurriket. Delfrågan lyder: ”Samhället erkänner inte bara människors utan även djurs och ekosystems rättigheter, vilket sätter tydliga gränser för användningen av naturresurser.”

I figur 1 visas i vilken utsträckning de som besvarade den nationella SOM-undersökningen ansåg de ovan beskrivna framtidsvisionerna som önskvärda. Om vi ser till den sammanlagda andel som svarade att de uppfattade visionerna som mycket eller ganska önskvärda, kan vi konstatera att alla visionerna utom en sågs som önskvärda av en majoritet av de svarande. Vissa av visionerna (global omfördelning av resurser, ekomodernism/teknikoptimism, deltagardemokrati och rättigheter för djur och ekosystem) stöddes av en så hög andel som runt 80 procent. Den vision som lägst andel ansåg som önskvärd, lokal självhushållning, stöddes av 41 procent. Bland medborgarna finns det alltså ett omfattande stöd för flertalet av klimatrörelsens visioner så som de formulerades i vår undersökning.

Figur 1 Medborgarnas stöd för klimatrörelsens framtidsvisioner, 2023 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Enligt klimatiforskningen är det nödvändigt att minska koldioxidutsläppen om vi vill stoppa de värsta effekterna av klimatförändringarna. Enligt din mening, hur önskvärda är följande framtidsvisioner för att minska koldioxidutsläppen?* De fullständiga delfrågorna beskrivs tidigare i texten. Antalet svar på de olika delfrågorna varierade mellan 1 606 och 1 625.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Även om stödet för de flesta visionerna är mycket stort kan man anta att det skiljer sig mellan olika grupper i samhället. Med tanke på att de visioner vi undersökt förts fram inom klimatrörelsen är det exempelvis rimligt att anta att stödet för visionerna är som störst bland dem som är aktivt engagerade i klimatfrågor. För att kunna uttala oss om vad det är som främst påverkar stödet för klimatvisionerna – klimatengagemang eller andra sociala eller politiska faktorer – ställde vi därför i den nationella SOM-undersökningen 2023 även frågor om i vilken utsträckning de svarande är klimatengagerade.

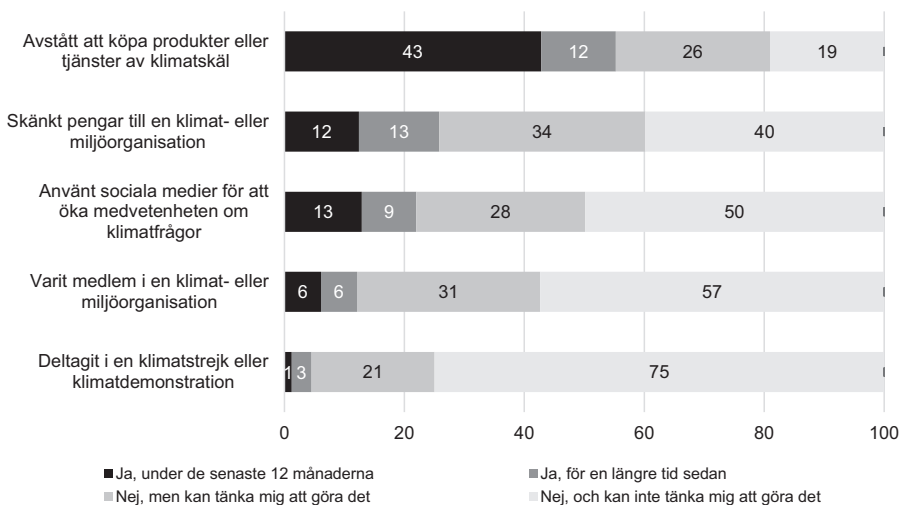
Medborgarnas engagemang i klimatfrågor

Efter klimatrörelsens stora uppsving under 2019 har den typ av klimatengagemang som främst uppmärksammats varit å ena sidan de klimatstrejker och större demonstrationer som förknippats med Greta Thunberg och klimatorganisationen Fridays For Future, å andra sidan civila olydnadsaktioner som genomförts av organisationer som Extinction Rebellion och Återställ Våtmarker. Men medborgarnas engagemang i klimatfrågor kan även ta sig andra uttryck som mer sällan uppmärksammas i mediernas rapportering.

I enkätundersökningar ställs ibland frågor om vilka typer av politiskt deltagande man ägnat sig åt under det senaste året, exempelvis demonstrerat, skänkt pengar till en organisation eller skrivit politiska inlägg på sociala medier. Det är dock mer ovanligt med frågor om huruvida man gjort något av detta i anslutning till en specifik politisk fråga. Vi frågade därför på vilka sätt man engagerat sig i klimatfrågor. Bland alternativen fanns allt ifrån typer av politiskt handlande som oftast antar mer organiserade och kollektiva former, såsom demonstrationsdeltagande och organisationsmedlemskap, till politiskt motiverade handlingar som också kan utföras på egen hand, exempelvis klimatmedveten konsumtion.

Som framgår av figur 2 är den klart vanligaste formen av klimatengagemang att avstå från att köpa produkter eller tjänster av klimatskäl, något som 43 procent hade gjort det senaste året och 12 procent för en längre tid sedan. Majoriteten av dem som svarade hade alltså någon gång anpassat sin konsumtion av klimatskäl. En fjärdedel hade någon gång skänkt pengar till en klimat- eller miljöorganisation, varav 13 procent under det senaste året. Sociala medier hade använts för att öka medvetenheten om klimatfrågor av 13 procent under det senaste året och av 9 procent längre tillbaka i tiden. De mest kollektivt inriktade typerna av klimatengagemang är dock ovanligare. Under det senaste året hade 6 procent varit medlem i en klimat- eller miljöorganisation och 1 procent deltagit i en klimatstrejk eller klimatdemonstration, och 6 respektive 3 procent hade gjort detta längre tillbaka i tiden.¹

Figur 2 Medborgarnas engagemang i klimatfrågor, 2023 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Det finns olika sätt att engagera sig i klimatfrågor. Har du själv gjort någon av följande saker?* Svartalternativen framgår av figuren. Antalet svar på de olika delfrågorna varierade mellan 1 634 och 1 644.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Hur pass vanligt klimatengagemanget är skiljer sig dock åt mellan olika samhällsgrupper. Som framgår av tabell 1 är alla formerna av klimatengagemang vanligare förekommande bland högskoleutbildade och dem som oroar sig för klimatförändringar. Vad gäller ålder är det vanligare bland yngre att delta i demonstrationer och använda sociala medier, medan medelålders oftare är medlemmar i klimat- eller miljöorganisationer. Kvinnor är mer benägna än män att ändra sin konsumtion av klimatskäl. Klimatengagemanget är också större bland dem som har stort förtroende för demokratin. När det gäller partisympatier är det överlägset vanligast bland dem som ser Miljöpartiet eller Vänsterpartiet som det bästa partiet att ha ett stort klimatengagemang, medan det är ovanligast bland dem som sympatiserar med Sverigedemokraterna.

Vi återvänder nu till frågan om framtidsvisionerna om ett klimatvänligt samhälle, för att se i vilken utsträckning klimatengagemang och andra sociala och politiska faktorer påverkar medborgarnas benägenhet att stödja visionerna.

Tabell 1 Olika gruppers engagemang i klimatfrågor, 2023 (procent)

	Avstått att köpa produkter eller tjänster av klimatskäl	Skänkt pengar till en klimat- eller miljö-organisation	Använt sociala medier för att öka medvetenheten om klimatfrågor	Varit medlem i en klimat- eller miljö-organisation	Deltagit i en klimatstrejk eller klimatdemonstration
Kön					
Kvinna	63	28	23	14	5
Man	47	24	21	11	4
Ålder					
16–29 år	57	23	26	8	9
30–49 år	67	31	26	17	7
50–64 år	58	25	22	14	2
65–85 år	44	23	17	8	3
Har studerat på högskola					
Nej	40	19	17	8	2
Ja	72	34	28	17	7
Oroad av förändringar i jordens klimat					
Inte alls / inte särskilt	20	7	13	3	1
Mycket / ganska	61	29	24	14	5
Nöjd med demokratin i Sverige					
Inte alls / inte särskilt	49	21	21	8	4
Mycket / ganska	59	28	23	14	5
Bäst parti					
Vänsterpartiet	78	43	38	29	20
Socialdemokraterna	58	27	23	11	3
Centerpartiet	70	40	15	17	2
Liberalerna	70	26	17	17	3
Moderaterna	46	18	16	6	1
Kristdemokraterna	38	17	12	6	0
Miljöpartiet	88	63	45	40	21
Sverigedemokraterna	31	10	12	5	1
Samtliga	55,2	25,8	22,0	12,1	4,5

Kommentar: Frågan löd *Det finns olika sätt att engagera sig i klimatfrågor. Har du själv gjort någon av följande saker?* Tabellen redogör för andelen som hade varit engagerade i klimatfrågor på ovanstående sätt och som svarade *Ja, under det senaste året* eller *Ja, för en längre tid sedan*. Minsta antal svarande var 35 (sympatisörer till KD). Grå bakgrund betyder att skillnaden mellan grupper är statistiskt signifikant.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Vad påverkar stödet för visionerna?

Stödet för klimatvisioner bland representativa urval av befolkningen har inte tidigare undersökts, såvitt vi vet, och därför vet vi inte närmare besked om vilka sociala, ekonomiska eller politiska egenskaper hos människor som påverkar det. Dock har studier gjorts av stödet för enskilda politiska förslag som syftar till att motverka klimatförändringar. I Sverige är exempelvis stödet för förslag som koldioxidskatt, köttskatt och flygskatt generellt ganska högt (Coleman m.fl., 2023; Khan m.fl., 2023; Larsson m.fl., 2020) och högst bland dem som hyser stor klimatoro, anser att de politiska förslagen är rättvisa, är politiskt vänsterorienterade och har stort förtroende för politiska institutioner. Stödet för strängare miljölagar är i Sverige störst bland kvinnor och personer som identifierar sig som vänster (Holmberg & Persson, 2023).

Ett fåtal studier har undersökt hur människor bedömer olika kombinationer av klimatpolitiska förslag, så kallade ”policypaket”. Fesenfeld (2022) identifierar tre olika mekanismer som påverkar hur sådana policypaket bedöms. Den första är *kompensation* – exempelvis ökar stödet när höjda koldioxidskatter uppvägs av förbättrad välfärd (Häusermann m.fl., 2018; Jagers m.fl., 2019). Den andra är att kombinationer av policys antingen kan påverka *uppfattningen* av en policys effektivitet i positiv riktning, något som ökar stödet (Bechtel & Scheve, 2013), eller i negativ riktning, såtillvida att de anses inkräkta på och begränsa människors privatliv, vilket minskar stödet (Fesenfeld m.fl., 2020). Den tredje mekanismen är att *komplexa lösningar* generellt tycks få mindre stöd än enkla.

En annan faktor som kan antas påverka stödet för klimatvisioner är klimatoro. Enligt Wullenkord och Ojala (2023) har klimatoron bland unga i Sverige ökat signifikant sedan 2010. Uba med kollegor (2023) har även visat på en större oro för klimatförändringar bland unga som är mer oroliga för sin ekonomi, har progressiva värderingar, är för invandring, är mer utbildade och oftare träffar vänner.

I vår analys av stödet för klimatvisioner utifrån den nationella SOM-undersökningen är alltså det övergripande mönstret att en majoritet – mellan 62 och 84 procent – av de svarande stödjer alla klimatrörelsens visioner utom den om lokal självhushållning, som stöds av 41 procent. Men hur skiljer sig stödet för visionerna mellan olika grupper? I tabell 2 presenteras andelen som stödjer de olika visionerna, oavsett om man sett dem som mycket eller ganska önskvärda. I vår diskussion berör vi enbart skillnader som är statistiskt signifikanta.

Tabell 2 Bivariat analys av faktorer som påverkar stöd för olika klimatvisioner, 2023 (procent)

	Nerväxt	Global omfördelning av resurser	Eko-modernism/teknik-optimism	Lokal självhus-hållning	Klimat-teknokrati	Deltagar-demokrati	Rättigheter för djur och ekosystem
Kön							
Man	56	79	80	41	59	75	72
Kvinna	67	88	76	42	72	78	84
Ålder							
16–29 år	44	79	84	37	66	80	74
30–49 år	64	83	82	42	63	75	76
50–64 år	65	80	68	39	60	72	76
65–85 år	63	88	80	44	72	81	82
Stad-land							
Ren landsbygd	63	79	67	51	61	78	69
Mindre tätort	61	83	75	49	61	81	82
Stad eller större tätort	59	84	79	41	67	75	78
Stockholm, Göteborg, Malmö	66	86	86	29	69	77	79
Har studerat på högskola							
Nej	59	82	76	49	63	83	79
Ja	65	85	80	33	69	71	77
Månadsinkomst före skatt							
Mindre än 30 000 kr	63	86	75	50	69	84	82
30 000 kr eller mer	60	81	81	33	64	70	74
Oroad av förändringar i jordens klimat							
Inte alls / inte särskilt	45	58	55	41	29	74	54
Mycket / ganska	65	87	81	41	72	78	82
Nöjd med demokratin i Sverige							
Inte alls / inte särskilt	62	81	70	52	58	82	79
Mycket / ganska	61	85	82	36	70	75	77
Har varit klimatengagerad							
Nej	55	79	77	43	56	77	72
Ja	72	90	79	38	79	76	86
Bäst parti							
Vänsterpartiet	83	97	83	42	91	81	91
Socialdemokraterna	66	91	82	42	75	80	84
Centerpartiet	73	89	79	31	79	77	83
Liberalerna	52	79	73	20	66	71	67
Moderaterna	49	76	81	41	52	70	67
Kristdemokraterna	52	65	71	42	33	80	68
Miljöpartiet	82	97	73	42	87	67	91
Sverigedemokraterna	51	66	67	52	43	81	71
Kör bil flera gånger i veckan							
Nej	65	87	81	44	69	81	83
Ja	59	81	75	40	62	74	74
Samtliga	61,7	83,6	77,9	41,3	65,7	77,0	77,9

Kommentar: Frågan löd *Enligt klimatforskningen är det nödvändigt att minska koldioxidutsläppen om vi vill stoppa de värsta effekterna av klimatförändringarna. Enligt din mening, hur önskvärda är följande framtidsvisioner för att minska koldioxidutsläppen?* Tabellen redogör för den sammantagna andel som svarade att visionerna var önskvärda, alltså svarade antingen *Mycket önskvärt* eller *Ganska önskvärt*. Minsta antal svarande var 35 (sympatisörer till KD). Grå bakgrund betyder att skillnaden mellan grupper är statistiskt signifikant.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Stödet för merparten av visionerna är som väntat störst bland dem som någon gång varit engagerade i klimatfrågor – som skänkt pengar till eller varit medlem i en miljöorganisation, som deltagit i en klimatdemonstration eller som använt sociala medier för att uppmärksamma klimatfrågor. När det gäller stödet för visionerna om ekomodernism, lokal självhushållning och deltagardemokrati skiljer sig dock inte de klimatengagerade från dem som inte varit engagerade. En närbesläktad variabel är klimatoro, även om sådan inte alltid leder till ett faktiskt klimatengagemang. De som är oroad för förändringar i jordens klimat stödjer i större utsträckning merparten av klimatvisionerna, även den ekomodernistiska. Störst skillnad syns för visionen om klimatteknokrati, som stöds av 72 procent av dem som är oroad men bara av 29 procent av dem som inte är oroad.

Bland kvinnor är stödet för många av klimatvisionerna större än bland män. Äldre (65–90 år) är den åldersgrupp som uppvisar störst stöd för flest visioner, men i övrigt finns inget generellt mönster i olika åldersgruppers syn på klimatvisionerna. Värt att notera är dock att stödet för visionerna om nerväxt och global omfördelning är lägst bland de yngre (16–29 år). När det gäller utbildningsnivå är stödet för nerväxt och klimatteknokrati störst bland de högskoleutbildade, men stödet för lokal självhushållning och deltagardemokrati störst bland dem som inte studerat på högskola.

När det så gäller de svarandes inkomstnivå är stödet för visionerna större bland dem som tjänar mindre än 30 000 kr i månaden, med undantag för visionen om ekomodernism, som i något större utsträckning stöds av dem med högre inkomster. Med tanke på bilden av att klimatåtgärder riskerar att hårdare drabba dem som har sämre ekonomi är det intressant att notera att de med lägst inkomster stödjer klimatvisionerna i större utsträckning än de med högre inkomst.

Huruvida de svarande bor i stad eller på landsbygd tycks påverka synen på klimatvisionerna på olika sätt. Exempelvis är stödet bland storstadsborna störst för visionerna om ekomodernism och nerväxt, medan stödet för lokal självhushållning är störst bland dem som bor på landsbygden. Däremot är stödet för alla visioner lägre bland dem som kör bil flera gånger i veckan. Detta antyder att den koppling som man ibland gör mellan glesbygd och motstånd mot klimatåtgärder främst handlar om att en högre andel av dem som är beroende av bil bor utanför städerna.

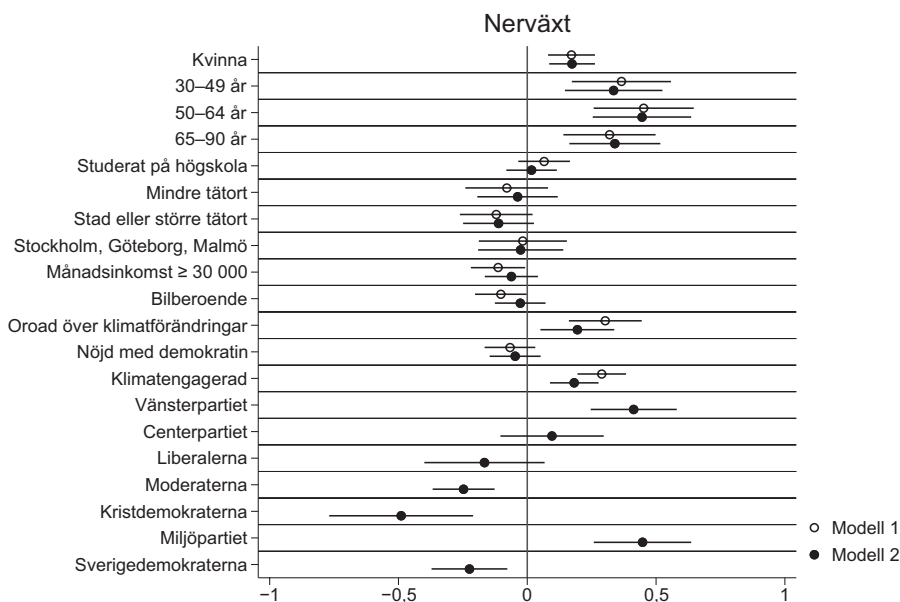
Även i fråga om hur nöjda de svarande är med demokratin i Sverige syns olika mönster. Bland dem som är nöjda med demokratin är stödet för visionerna om global omfördelning, ekomodernism och klimatteknokrati störst, medan de

missnöjda i större utsträckning stödjer visionerna om lokal självhushållning och deltagardemokrati.

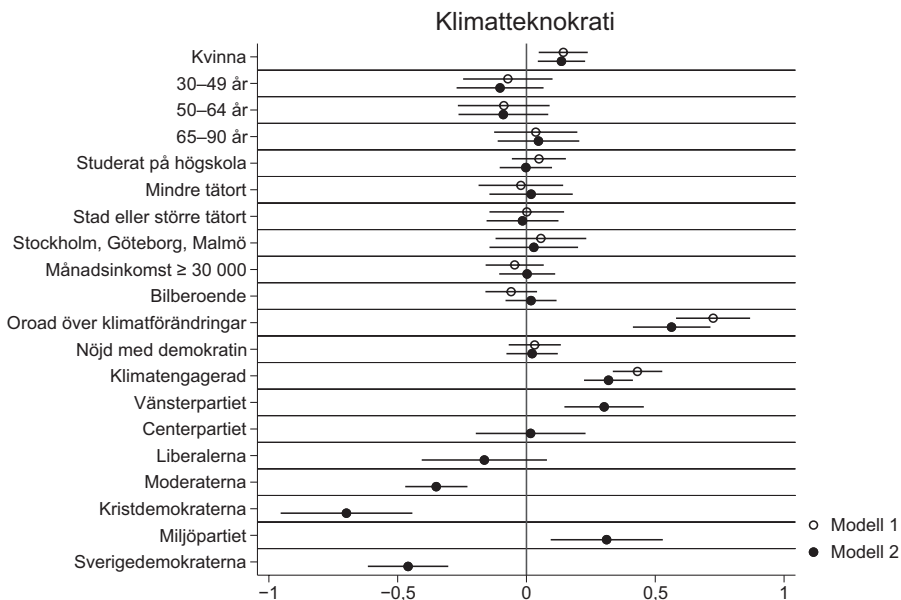
Vad gäller partisympatier är det allmänna mönstret att Vänsterpartiets och Miljöpartiets sympatisörer stödjer klimatvisionerna i störst utsträckning, medan Sverigedemokraternas och Kristdemokraternas sympatisörer stödjer dem i minst utsträckning. Övriga partiers sympatisörer återfinns oftast däremellan. Men det finns undantag. För visionen om lokal självhushållning är stödet störst bland Sverigedemokraternas sympatisörer och lägst bland Liberalernas. Sverigedemokraternas sympatisörer uppvisar också – tillsammans med Vänsterpartiets, Socialdemokraternas och Kristdemokraternas – det största stödet för visionen om deltagardemokrati.

För att se vilka av de ovan beskrivna sociala och politiska faktorerna som påverkar visionsstödet mest när andra faktorer hålls kontanta genomförde vi multivariata linjära regressionsanalyser. Vi valde att göra dessa analyser på två visioner där stödet varierar mycket mellan olika grupper: nerväxt och klimatteknokrati. Resultaten visas i figur 3 och 4.

Figur 3 Olika faktors inverkan på stöd för visionen om nerväxt, 2023 (linjär regression)

Figur 4 Olika faktorerers inverkan på stöd för visionen om klimatteknokrati, 2023 (linjär regression)

Kommentar: I figur 3 och 4 presenteras två olika regressionsmodeller. En punkt till höger om den vertikala linjen, som motsvarar 0 (inget samband), betyder att gruppen stödjer visionen i större utsträckning (än referenskategori), medan en punkt till vänster om linjen betyder att gruppen stödjer visionen i mindre utsträckning (än referenskategori). De horisontella linjerna motsvarar 95-procentiga konfidensintervall. Om konfidensintervallet överlappar den vertikala nollinjen betyder det att sambandet inte är signifikant. Följande grupper utgör referenskategori (vilket betyder att resultaten för exempelvis en viss grupp, t.ex. 50–75-åringar, beskriver i vilken mån denna grupp skiljer sig från referenskategori, t.ex. 16–29-åringar): Kön: Man; Ålder: 16–29-åringar; Utbildning: Ej studerat på högskola; Stad–land: Ren landsbygd; Bilkörning: kör bil mindre än flera gånger per vecka; Klimatoro: Ej oroad över klimatet; Demokrati: Ej nöjd med demokratin; Klimatengagemang: Ej klimatengagerad; Bästa parti: Socialdemokraterna.

Figur 3 (nerväxt): Modell 1: $R^2 = 0,0998$, $N = 1\,319$; Modell 2: $R^2 = 0,1556$, $N = 1\,319$.

Figur 4 (klimatteknokrati): Modell 1: $R^2 = 0,1773$, $N = 1\,319$; Modell 2: $R^2 = 0,2414$, $N = 1\,319$.

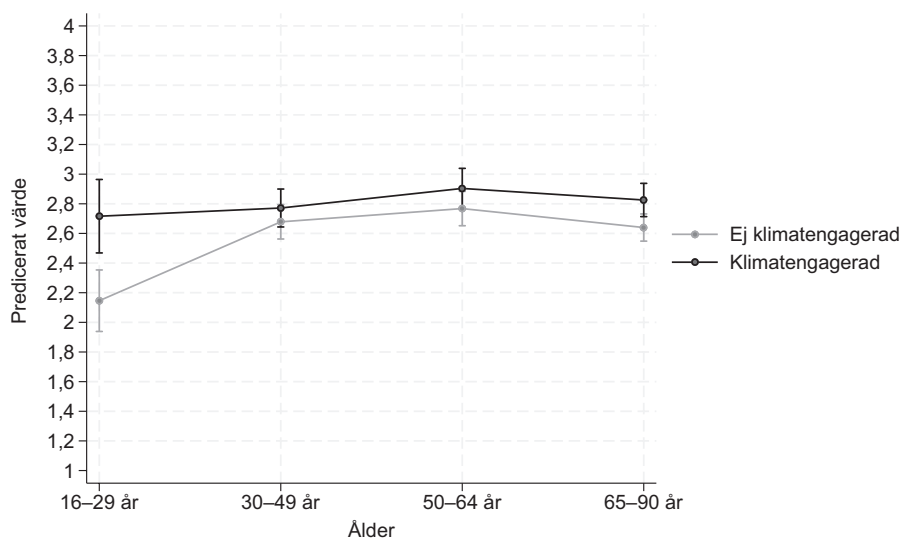
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Som framgår av figur 3 försvinner genom regressionsanalysen en rad skillnader i stödet för visionen om nerväxt. En skillnad som kvarstår är att den yngsta ålderskategorin, 16–29 år, är mer negativ till nerväxt. En närmare analys visar dock att denna skillnad enbart gäller för de unga som inte är klimatengagerade. Detta klargörs tydligare i figur 5, som dessutom visar att det för samtliga åldersgrupper – utom just för de unga – inte ens finns en statistiskt säkerställd skillnad i synen på nerväxt mellan klimatengagerade och icke klimatengagerade. Att ha en månadsinkomst större än 30 000 kr eller köra bil flera gånger i veckan ger i den första regressions-

modellen statistiskt signifikanta negativa effekter på stödet för nerväxt, men när vi inför partisympati i den andra modellen försvinner denna effekt. Detta kanske kan förklaras av att inkomstnivå påverkar partisympatier.

För både nerväxt (figur 3) och klimatteknokrati (figur 4) kan vi konstatera att kön, klimatengagemang, klimatoro och partisympatier uppvisar signifikanta samband med graden av stöd för visionerna i den riktning som antyds av den bivariata analysen i tabell 3. Vad gäller stödet för visionen om klimatteknokrati är det noterbart att regressionsanalysen visar att detta stöd inte påverkas av hur nöjda de svarande är med demokratin i Sverige. Stödet för denna vision bör alltså inte tolkas som uttryck för missnöje med det demokratiska styrelseskicket i sig självt.

Figur 5 Skillnad i syn på nerväxt utifrån åldersgrupp och klimatengagemang, 2023 (predicerat värde)

Kommentar: I figuren presenteras svarspersonernas uppskattade (predicerade) stöd för visionen om nerväxt utifrån deras åldersgrupp och klimatengagemang med 95 procents felmarginal. Stödet mäts på en skala från 1 till 4, där 4 betyder att visionen ses som mycket önskvärd. Figuren är baserad på samma multivariata linjära regressionsanalys som användes för figur 3, modell 2.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Starkt men varierat stöd för klimatvisioner

I detta kapitel har vi visat att det finns ett starkt stöd bland medborgarna för klimatrörelsens visioner om ett fossilfritt samhälle. Sex av sju visioner – alla utom lokal självhushållning – uppfattades som önskvärda av över hälften av de svarande. Det faktum att medborgare från olika politiska läger och befolkningsgrupper brett

sluter upp bakom de flesta visionerna tyder på en utbredd beredvillighet att ställa sig bakom mer eller mindre omfattande samhällsförändringar för att motverka den globala uppvärmningen. Detta kan också, i linje med forskningen om ”policypaket”, ge vid handen att människor värderar framtidsvisioner annorlunda än enskilda klimatpolitiska förslag – och att de är mer öppna för att acceptera förändringar av samhällets organisering och den egna livsstilen om dessa förändringar är del av en bredare vision om vilket framtida samhälle vi vill leva i. Det är också möjligt att fler accepterar förslag om stora förändringar när de framställs som övergripande framtida mål i stället för konkreta åtgärder som ska genomföras här och nu.

Vissa klimatvisioner är dock mer populära än andra. Runt tre av fyra av de svarande såg visionerna om global omfördelning av resurser, ekomodernism/teknikoptimism, deltagardemokrati och rättigheter för djur och ekosystem som önskvärda. Minst förvånande är kanske att den ekomodernistiska visionen har så stort stöd, eftersom den inte kräver några större livsstilsförändringar. Rent innehållsligt skulle den ekomodernistiska visionen kunna ses som nerväxtvisionens motsats, men trots detta stöds den senare ändå av 62 procent (varav tre fjärdedelar samtidigt stödjer den ekomodernistiska visionen). Andelen som ser nerväxt som något ”mycket önskvärt” är dock relativt låg, 18 procent, att jämföra med de 35 procent som ser ekomodernism som något ”mycket önskvärt”. Två andra till synes motsatta visioner är de som handlar om klimatteknokrati och deltagardemokrati. Trots detta stödjer 54 procent av samtliga svarande båda dessa visioner samtidigt. Det går uppenbarligen att ha olika uppfattningar om huruvida olika visioner står i motsättning till varandra eller inte. Detta visar på behovet av att genomföra fördjupande kvalitativa studier av synen på klimatvisionerna.

Stödet för visionerna skiljer sig ofta åt mellan olika grupper. De som känner klimatoro och är klimatengagerade stödjer merparten av visionerna i högre grad än de som inte är oroade eller engagerade. Även partisympatier har stark inverkan på stödet för visionerna, men samtidigt är en majoritet för de flesta visionerna även bland de partisympatisörer som i allmänhet är mindre positiva än genomsnittet. Stödet för visionerna är även lägre bland dem som är bilberoende. Detta kan tolkas så att visionerna alltför mycket anses gripa in i en livsstil som man inom denna grupp uppfattar som nödvändig. Däremot är stödet för de flesta visionerna större bland låginkomsttagare, vilket visar att de som ibland framställs som klimatåtgärdernas förlorare inte i större utsträckning motsätter sig klimatvisionerna. Slutligen vill vi lyfta fram de slående skillnaderna mellan åldersgrupper vad avser stödet för visionen om nerväxt: att arbeta mindre, att inte ha råd med lika många saker men att få mer tid över till gemensamma aktiviteter och personlig utveckling. Här avviker åldersgruppen 16–29 år genom att vara mer skeptisk till nerväxt än andra åldersgrupper. Men detta gäller bara de yngre som inte är engagerade i klimatfrågan. Det krävs ytterligare forskning för att reda ut om denna skillnad är en effekt av att de unga befinner sig i ett visst livsskede, där möjligheter till ökad konsumtion ses som centralt, eller om det vittnar om en mer materialistisk generation i allmänhet.

Not

- ¹ Det är dock svårt att säga något om hur dessa former av klimatengagemang har utvecklats över tid, med undantag för huruvida man är medlem i en miljöorganisation, vilket faktiskt har undersökts i alla nationella SOM-undersökningar sedan 1990. Svaren på denna fråga visar att andelen som var med i en miljöorganisation var runt 9 procent i början av 1990-talet och att denna andel sjönk till runt 5 procent under 2000-talet, men att den under de senaste tio åren har legat runt 6–7 procent.

Referenser

- Bechtel, M. M., & Scheve, K. F. (2013). Mass support for global climate agreements depends on institutional design. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 110(34), 13763–13768.
- Carson, R. (2021/1962). *Tyst vår* (R. Adlerberth, övers.). Volante.
- Cassegård, C., & Thörn, H. (2023). *I apokalypsens skugga. Miljörörelser och industrikapitalism 1870–2020*. Daidalos.
- Coleman, E. A., Harring, N., & Jagers, S. C. (2023). Policy attributes shape climate policy support. *Policy Studies Journal*, 51(2), 419–437.
- Fesenfeld, L. P. (2022). The effects of policy design complexity on public support for climate policy. *Behavioural Public Policy*, 1–26.
- Fesenfeld, L., Wicki, M., Sun, Y., & Bernauer, T. (2020). Policy packaging can make food system transformation feasible. *Nature Food*, 1, 173–182.
- Holmberg, K., & Persson, S. (2023). Keep plastics on a tight leash: Swedish public opinion on plastic policies. *Environmental Science & Policy*, 141, 109–116.
- Häusermann, S., Kurer, T., & Traber, D. (2018). The politics of trade-offs: Studying the dynamics of welfare state reform with conjoint experiments. *Comparative Political Studies*, 52(7), 1059–1095.
- Jagers, S. C., Martinsson, J., & Matti, S. (2019). The impact of compensatory measures on public support for carbon taxation: An experimental study in Sweden. *Climate Policy*, 19(2), 147–160.
- Jetten, J., Mols, F., & Selvanathan, H. P. (2020). How economic inequality fuels the rise and persistence of the Yellow Vest movement. *International Review of Social Psychology*, 33(1).
- Kallis, G. (2020/2018). *Nerväxt* (J. Nordqvist, övers.). Daidalos.
- Khan, J., Emilsson, K., Fritz, M., Koch, M., Hildingsson, R., & Johansson, H. (2023). Ecological ceiling and social floor: Public support for eco-social policies in Sweden. *Sustainability Science*, 18(3), 1519–1532.
- Klimatpolitiska rådet (2024). Årsrapport 2024. <https://www.klimatpolitiskaradet.se/rapport-2024/>

- Larsson, J., Matti, S., & Nässén, J. (2020). Public support for aviation policy measures in Sweden. *Climate Policy*, 20(10), 1305–1321.
- Mische, A. (2014). Measuring futures in action: Projective grammars in the Rio+20 debates. *Theory and Society*, 43(3–4), 437–464.
- Rochon, T. R. (1998). *Culture moves: Ideas, activism, and changing values*. Princeton UP.
- Uba, K., Lavizzari, A., & Portos, M. (2023). Experience of economic hardship and right-wing political orientation hinder climate concern among European young people. *Journal of Contemporary European Studies*, 31(3), 835–856.
- UN Environment Programme (2023). *Underfinanced. Underprepared. Inadequate investment and planning on climate adaptation leaves world exposed*.
<https://doi.org/10.59117/20.500.11822/43796>
- World Meteorological Organization (2024). *State of the global climate 2023*.
<https://library.wmo.int/records/item/68835-state-of-the-global-climate-2023>
- Wullenkord, M. C., & Ojala, M. (2023). Climate-change worry among two cohorts of late adolescents: Exploring macro and micro worries, coping, and relations to climate engagement, pessimism, and well-being. *Journal of Environmental Psychology*, 90, 102093.